

RAMAZAN MEKTEBİ

Giriş

Yeryüzünde herşeyin bir yaratılış gayesi olduğu gibi eşref-i mahluk olarak yaratılan insanın da bir gayesi vardır. Bu gaye, hak ve adaleti tesis etmektir. İbadetlerimiz, bu gayenin gerçekleşmesi ve iradelerimizi, bu uğurda eğitmek için vardır. Günde beş vakit namazdan nafile olan teheccüde kadar; en küçük bir sadakadan zekat ibadetine kadar her şey bir taraftan toplum düzeninin oluşmasına katkıda bulunurken öbür taraftan ferdin iradesini eğitime tabi tutar. İbadetle eğitilmeyen iradeler önce hevanın, arzu ve isteklerin, şeytanın, sonra da başka insanların esiri olmaya mahkumdur. Zira böyle bir eğitimle iradeler, gerçek hürriyetine kavuşur. Hür olmayan iradeler ise ancak esir olur.

İnsan hayatının tüm safhalarına yayılan bu eğitim programı Yaratıcımızın emriyle yılda bir ay hızlandırılmıştır. Bu ayın, Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu Ramazan ayına denk getirilmesi bir tesadüf değildir.

Ramazana, Sevgili Peygamberimizin Medine'ye hicret edişinin ikinci yılından bugüne kadar kesintisiz olarak İslâm coğrafyasının her tarafında, her yıl idrak edilen, bir aylık ilahi bir mekteptir. Gerçi müslüman için, hayatın tamamı, yılın on iki ayı bir mektepten ibarettir. Ancak Ramazan, bu on iki ay içerisinde hızlandırılmış bir kurs, daha yoğun eğitimli bir mekteptir. Uluslararası hiçbir kuruluşun yapamayacağı bir organizasyondur. Her mektepte olduğu gibi Ramazan mektebinin de bir gayesi ve bir programı vardır.

Ramazana Mektebinin Gayesi

Ramazana mektebinin gayesi, orucun farzı ile ilgili ayetin devamında geçen "leallekum tettegün" ifadesinde gizlidir. Bu ifade, "korunmanız için" diye tercüme edildiği gibi "arınmanız için" diye de tercüme edilmektedir.

Hız. Peygamber, bir hadisinde "Ramazana ayına erişip de günahlarından arınmadan Ramazana terk eden insana yazıklar olsun" buyurmuştur. Bir başka rivayette "yazıklar olsun" ifadesini, Cebrail (as) kullanmış, Hız. Peygamber de buna amin demiştir. İslâm Peygamberinin özelliklerinden bir tanesi de çok istisnai bir-iki olay dışında hayatında hiç beddua etmemesi, hiç kimseye lanet okumamasıdır. Burada ise bir sitem vardır. Bir insan, Ramazana eriştiği halde arınmadan Ramazana'ı terk ederse ona yazıklar olsun. Çünkü bu, arınmaya direnmektir. Yeryüzündeki en büyük kötülüklerden bir tanesi de arınmaya direnmektir. Arınmaya direnmek, aslında yüreğini güzelliklere kapatmak demektir. Arınmaya direnmek, baharı solumamak demektir. Ramazana, öyle bir bahardır ki, insan onu gerçekten solumalıdır. Ramazana geldiğinde arınmamak, Ramazanın eğitimine tabi olmamak güneşe perde gemek gibi bir şeydir.

Özellikle çağımızda yazılı ve görsel medyaya, içinde yaşadığımız topluma ve dünyamızda yaşanan olaylara baktığımızda, insanlığın gerçekten çok kirlendiğini ve arınmaya çok ihtiyacının olduğunu üzümlere görmekteyiz. Bugün insanlık, bu noktada gerçekten çok kötü bir imtihan veriyor. Onun için Ramazana, dolu olarak geliyor ki; bu, rahmettir, mağfirettir,

arınmadır, takvadır. Ama giderken de yine dolu olarak gitmelidir. Ramazan "kavurucu ateş" demektir. Dolayısıyla Ramazan, kötülükleri yakıp götürmelidir ki, insanlık ondan istifade edebilsin.

Ramazan, oruç, hürriyet ve hür irade, birlikte ele alınması gereken kavramlardır. İrade, insanı diğer canlılardan ayıran en temel faktördür. Kur'an-ı Kerim'de dağlara tevdi edildiği söylenen ancak, dağların üstlenmekten kaçındığı, fakat insanın bilerek yüklendiği emanet, iradedir. İrade, veraset yoluyla nesilden nesile intikal eden bir değer olsa da değişmeye ve değiştirilmeye müsaittir. İnsanı insan yapan iradedir. Ancak, insanda en çok müdahalelere maruz kalan da yine iradedir. İrade bu müdahalelerle ya zayıf düşer esir olur, ya da kudretle birleşir hakim olur. İrade vardır bütün dünyaya yön verir; irade vardır basit bir duyguya esir olur. Oruç ibadeti, insan hürriyeti ile çok ilişkili bir ibadettir. Yemeyi, içmeyi bırakmanın hürriyetle ne gibi bir ilişkisi vardır, diye insanın aklına bir soru gelebilir. Onun için öncelikle hürriyet kavramı üzerinde durmak, oruç ibadeti ile insan hürriyeti arasındaki ilişkiyi anlamaya yardımcı olacaktır.

İslam bilginleri, hürriyeti cismani veya bedeni hürriyet, medeni veya siyasi hürriyet, ahlaki ve vicdani hürriyet diye üç kısımda mütalaa etmişlerdir.

Cismani hürriyet, beden ve azalarının hiçbir engel ve zorlamayla karşılaşmaksızın istenildiği gibi kullanılmasıdır. Bu, hürriyetin en basit şeklidir.

Doğuştan veya sonradan elde ettiği bütün haklara sahip olan kimseye hür denilir ki, hürriyetin bu şekline de medeni hürriyet denir. Siyasi hürriyet de buna taalluk eder ve medeni hürriyeti temin eden hak ve yetkilerden ibarettir.

Hürriyetin üçüncü şekli, ahlaki ve vicdani hürriyettir ki, bu irade hürriyeti demektir. İnsanın, nefsinin isteklerine boyun eğmemesi anlamındaki hürriyettir. Fikir ve vicdan hürriyeti ile akli hürriyet de irade hürriyetinden başka bir şey değildir. Sıralama sondan başa doğrudur. Kısaca, ahlaki ve vicdani hürriyet olmadan siyasi ve medeni hürriyet olmaz. Bu ikisi olmadan da cismani ve bedeni hürriyet olmaz. Onun için caddelerde ve sokaklarda özgür olduğunu sanan nice insanlar vardır, ama gerçekte hür değildirler. Yine hapislerde ve zindanlarda nice insanlar vardır, ama gerçekte hürdürler. Kuyuda olduğu halde Hz. Yusuf kadar hür bir insan var mıdır? Hapiste olduğu halde Hz. Yusuf kadar hür bir insan var mıdır? Dolayısıyla irade hürriyeti, bütün hürriyetlerin başında gelir. Çünkü bütün hürriyetleri korumak için hür ve kudretli bir iradeye ihtiyaç vardır.

İslam literatüründe hürriyetin bambaşka bir anlamı vardır. Hürriyet, başıboşluk demek değildir. Sorumsuzluk demek değildir. İnsanın, sadece başkasının köleliğinden, başkasının emir ve direktiflerine göre yaşamasından kurtulması demek de değildir. Uykusunu rahatlıkla feda edebilen, yeme-içme gibi en tabii arzularına zaman zaman gem vurabilen bir insan, kendi hürriyeti adına çok daha aktif hareket edebilir. Açlık ve susuzluğu gidermek gibi şeyler insanın en tabii haklarıdır. Ancak bazen insanlar, bu haklarına sahip olmak için kendilerini insan yapan tüm değerleri feda edebiliyor, hatta en büyük kıymeti haiz hürriyetten bile vazgeçebiliyor. İslâm'ın, Kur'anî noktada insana kazandırmak istediği hürriyet, -elbette başkasının köleliğinden, egemenliğinden ve hegemonyasından kurtulmak, özgür olmak da çok önemli bir hürriyettir- öncelikle insanın kendi heva ve arzularına kul ve köle olmaktan

kurtulması anlamındaki hürriyettir. Aslında İslâm'ın bütün ibadetlerinin gayesinde bu hürriyet vardır. Ama bu hürriyet, oruçta daha fazladır. Çünkü, oruç ibadetinde hayatın bir parçası olan, olmazsa olmaz olan yeme-içme gibi insanın en tabii ihtiyaçlarını biraz askıya almak vardır. Yani burada insanın "Ben Yaratıcının bu noktadaki emrine uyuyorum" deyip yeme-içmeyi kesebilmesi insana apayrı bir hürriyet kazandırmaktadır. İşte, irade hürriyeti ile oruç ibadeti arasında bu anlamda bir ilişki vardır. Onun için Ramazan mektebinin gayesini çok iyi anlamak lazımdır. Oruç ibadetinin asıl gayesi; insana, eğitilmiş ve kendi beşeri arzularının egemenliğinden kurtulmuş hür bir irade kazandırmaktır.

Ramazan Mektebinin Programı

Ramazan mektebinin programı otuz günlük bir programdır. Günlük program, sahurla başlar. Mümin, sahura kalkarak programa kaydını yaptırmış olur. Sahur, Kur'an-ı Kerim'de yoktur. Kur'an-ı Kerim'de imsak vardır. Programın ana maddeleri bizzat Allah tarafından belirlenmiştir. Programın bir takım yönetmelikleri, bir takım teferruatı ise Hz. Peygamber tarafından belirlenmiştir. Sahur, bizzat Hz. Peygamber tarafından programa dahil edilmiştir. Gecenin belli bir vaktinde bütün müminlerin sahura kalkıp, Allah rızası için oruca niyet etmeleri gerçekten müthiş bir hadisedir. Sahur, açlığa hiç dayanamayan insanlar için önemlidir. İlaç almak isteyen insanlar için önemlidir. Bunun gibi birçok önem sayılabilir. Ama en önemlisi bir ibadete uyanık başlamaktır. Bütün insanlığın gaflet uykusuna daldığı bir sırada, uykuyu bölüp kalkmak, aileye o ilahi rahmeti getirmek, aile efradını sofranın etrafında bir araya getirip seher vaktine neşe katmak, gerçekten çok önemlidir. Seher vaktinin, ayrıca Allah katında ayrı bir değeri vardır. Bundan dolayı Hz. Peygamber sahuru, bereket kavramıyla birlikte zikrederek, "Sahura kalkın. Çünkü sahurda bereket vardır" buyurmuştur.

Bereket, bizde daha çok bir şeyin artması olarak izah edilir. Aslında bir şeyin hep artması bereket değildir. Çünkü az olan nice şeylerin, manevi değeri çok yüksektir. Bir şeyin değeri fazlalığıyla ölçülmez. Bir şeyin değeri ifade ettiği anlam ile ölçülür. Onun için bereket kavramı daha çok manevi bir kavramdır. Hz. Peygamber, sahuru bereket kavramı ile birlikte ifade ederek ona manevi bir anlam yüklemiştir.

Hz. Peygamber'in programladığı önemli bir şey daha vardır. O da sahura kalkmışken seher vaktinde namaz kılmaktır. Hz. Peygamber'in programında bu namaz, teheccüt olarak da kılınabilir, nafile olarak da kılınabilir, kaza olarak da kılınabilir. Bu tamamen kişiye bırakılmıştır.

Hz. Peygamber, bir hadisinde "Bir bardak su ile de olsa mutlaka sahura kalkın" buyurmuştur. Sahurun en önemli amaçlarından birisi, her şeyden önce tabiatla birlikte uyanmaktır. Uykuyu bir tarafa bırakıp dirilmedir. Anneler, bazen çocuklarına kıyamaz ve sahura uyandırmazlar. Ama bu neşeden onları mahrum etmemek, hatta gönüllü olarak, ikna ederek çocukları sahura kaldırmak lazımdır.

Bu programın, Allah tarafından konmuş ve orucu oruç yapan en önemli üç maddesi vardır: Bunlar, iftar vaktine kadar yemeyi, içmeyi ve bir takım cinsel arzuları bir tarafa bırakmaktır. Ağızdan kötü söz çıkmaması, boş yere münakaşa yapılmaması, başka insanların kalplerinin

kırılmaması, Hz. Meryem'in orucu gibi oruç tutmak... olarak sıralanabilecek bir takım maddeler de bizzat Hz. Peygamber tarafından programa dahil edilmiştir.

Ramazan mektebinin programında imsak vardır. İmsak, kelime anlamı itibariyle "tutmak" demektir. Hz. Peygamber, bir hadislerinde "Allah'ın, sizin yemenizi ve içmenizi bırakmanıza ihtiyacı yoktur" buyurmuştur. Oruç, sadece karnı aç bırakmaktan ibaret değildir. İmsaktan itibaren insan, bütün organlarını tutabiliyorsa, her türlü kötülükten ve günahattan uzak durabiliyorsa gerçek imsak, gerçek oruç budur. Hatta birisi geldi ve size sataştı. İslâm Peygamberi, "De ki ben oruçluyum" deyin diyor. Bazı İslâm bilginleri orucu üçe ayırmıştır. Avam orucu, havas orucu, havassu'l-havas orucu. Sadece aç ve susuz kalarak tutulan oruç, bir hayvanı ağaca bağlamak şeklinde ifade edilmiştir. Oruç tutuyor ama sövüyor, sayıyor, küfrediyor, ağzından çıkanı kulağı duymuyor, kalp kırıyor, zulmediyor, bağıriyor, çağırıyor, hakaret ediyor, alay ediyor, yalan söylüyor.... Bunlar, oruç ibadetinin hikmetine aykırı olan şeylerdir. Ayrıca Ramazan ayı, günah çıkartan bir papaz da değildir. Bazı insanlar, Ramazan ayında işlemedikleri kötülükleri Ramazan'ın dışındaki aylarda işlemekte herhangi bir beis görmeyebiliyor. Bu, çok yanlıştır. Ramazan, on bir aydaki yoğunluğu biraz bir kenara bırakarak, manevi duyguları daha iyi yaşayıp tadabilmemiz için vardır.

Ramazan mektebinin programında Kur'an okumak vardır. Mukabeleler vardır. Hz. Ali'nin "Düşünmeksizin Kur'an okumanın hayrı yoktur" sözünü göz önünde bulundurarak, anlamını düşünerek, güzel bir seda ile, gözlerden yaşlar akıtarak, tane tane okumak...

Ramazan mektebinin programında iftar vardır. İftar, Hz. Peygamber'in duaların kabul edileceği vakit olarak ifade ettiği, bütün aile fertlerinin, manevi açıdan dolu dolu geçen bir günün sonunda bir sofraya etrafında bir araya gelmesi, Hz. Peygamber'in, "Öyle bir aileye Allah, rahmet nazarıyla bakar" dediği, manevi değerinin ölçülemez olduğu çok değerli bir vakittir. Hz. Peygamber bir hadisinde "Oruçlunun iki sevinci vardır. Biri iftar vaktindeki sevinci, diğeri de Rabbi ile bulaşacağı zamanda duyacağı sevinçtir" buyurmuştur. İftar vakti işte böyle sevinçli bir andır. Bu vakitte herkes, aile fertleri ile birlikte emrin gelmesini ya da emrin sona ermesini bekler. Kendisine yeme-içme, denmiştir, yememiştir ve içmemiştir. Mümin, emre uyarak Yüce Allah'a olan sevgisini ve saygısını göstermiştir. Tabii ihtiyaçlarının dahi önüne geçerek, gerçek hürriyeti tatmıştır. Şimdi başka bir tat bulacaktır. O da aile fertleriyle birlikte, bir sofraya etrafında, dua ederek orucu açıp iftar yapmaktır.

Ramazan mektebinin programında teravih vardır. Teravih, programın içerisine bizzat Hz. Peygamber'in koyduğu, şekillenmesinde Hz. Ömer'in rolünün olduğu güzel bir ibadettir.

Ramazan mektebinin programında zekat vardır. Bu da güzel bir gelenektir. Ramazan, aynı zamanda zekatın mali yılıdır. Müslümanlar, zekatlarını Ramazan ayında vermeyi gelenek haline getirmişlerdir. Bu çok güzel bir şeydir.

Ramazan mektebinin programında sadaka-i fitr vardır. Fakirlere, kimsesizlere, yetimlere, dullara, düşkünlere yardım vardır. Ramazan mektebinin programı çok zengindir. Programda namaz vardır, kıyam vardır, kıraat vardır, teheccüd vardır, nafile vardır, infak vardır, teravih vardır, kadir vardır, Kur'an vardır, mukabele vardır, ilim vardır, irfan vardır, itikaf vardır, ibadet vardır, iyilik vardır, güzellik vardır, tevbe vardır, hürriyet vardır, terbiye vardır, arınma vardır, korunma vardır, orucun neşesi bayram vardır...

Sonuç

Hız. Peygamber bir hadisinde, "Her kim Ramazanı inanarak ve sadece Allah rızası için oruçlu geçirirse geçmiş bütün günahları affolur" buyurarak; eğer iman ve ihlasla tatbik edilmişse Ramazan mektebinin sonunda mağfiret olduğunu müjdelemiştir. Mağfiret sadece geçmiş günahların affı değil, gelecek günahlardan da korunmadır. "Lealleküm tettağun" ifadesiyle orucun bu korunmayı gerçekleştireceği ayette de vurgulanmıştır.

Ramazan mektebinin programı, bizzat Allah tarafından tanzim edilmiştir. Sahurla başlayıp iftarla son bulan bu programa, müminleri rahata kavuşturan teravîh, gündüzün sıyamına gecenin kıyamı Hız. Peygamber tarafından eklenmiştir. Sahur da Peygamber buyruğuyla bu programın bir parçası olmuştur. Sahur, sadece ertesi gün açlığa daha iyi dayanmak için tavsiye edilmemiştir. Müminler, duaların reddedilmediği seher vaktinde uyanık kalarak bu eğitime hız kazandırırılar.

Üstelik bu mektepte, hiçbir okulda, medresede, ve üniversitede olmayan bir eğitim vardır. Şer'î mazereti olmayan her insanı kendine öğrenci olarak kabul etmiştir. Bu mektepte belki akıl ve ilim verilmez. Ancak akıl ve ilmin ön şartı olan iradeler eğitilir. İslâm'daki birçok ibadetlerde olduğu gibi Ramazan mektebinde tutulan oruçlar, hürriyetin üçüncü çeşidi olan irade hürriyetini temin etmeye yöneliktir. Çünkü irade hürriyeti manevi vasıflarla kaimdir. Vahiy ve Kur'an ayı olan Ramazan boyunca tutulan oruçlar, insan iradesini, heva ve heveslerin, istek ve arzuların esaretinden kendini kurtarma çabasıdır. İnsan bu mektepte Allah'ın çağrısına cevap vermeye hazır olabilmek için kendine hakim olmayı öğrenir. Hayvani içgüdülerle bağları koparma imkanı veren bu kendini kontrol, bizzat kendimize karşı bir vazife ve sorumluluktur.